

KULTŪROS ATMINTIS IR TAPATUMAS

Vilniaus lietuvių studentijos bendruomenė: tarpukario kultūrinio tapatumo raiškos patirtys

ROMUALDAS JUZEFOVIČIUS

Lietuvos kultūros tyrimų institutas
romju@inbox.lt

Straipsnyje nagrinėjama tarpukario metais Vilniaus universitete studijavusių lietuvių studentų bendruomenės kultūrinės raiškos visuomenėje kryptys bei formos, bandoma nustatyti studentus vienijančias idėjas, nuostatas bei jų svarbą Vilniaus krašto lietuvių kultūriniam tapatumui ugdyti. Pateikti rankraštinių ir skelbtų šaltinių tyrimo duomenys byloja apie svarų studentų indėlį siekiant išsaugoti ir plėtoti lietuvių kultūrą Lenkijos valdomame Vilniaus krašte.

Esminiai žodžiai: Vilniaus lietuviai, švietimas, akademinė bendruomenė, kultūrinis tapatumas.

Įvadas

Kultūrologinėje literatūroje pabrėžiama, kad kultūra teikia tapatumo pojūtį, padeda apibrėžti savo vietą pasaulyje, skatina pasitikėjimą ir bendradarbiavimą, kolektyvinį sutarimą bendruomenėje¹. Kultūra skatina tautinės savimoneės ugdymą, kurio akiraityje tautiškas išskyla kaip reikšminga žmogaus gyvenimą įprasminanti vertybė. Tokiai savimonei, pasak Bronislavo Kuzmicko, yra būdingas valios matmuo, kurio išraiška – noras tai bendrijai priklausyti, didžiavimasis tokia priklausomybe, atsakomybė dėl jos likimo, pastangos atitinkamus jausmus ir nuostatas ugdyti palikuonims².

Tautinė savimoneė sklinda įvairiose kultūrinės raiškos srityse, kita vertus, refleksyvi kultūrinio tapatumo savimoneė yra kūrybiškas vyksmas, gali būti pasitelkiama ir ugdoma, jeigu susidaro aktyvus jos puoselėtojų sluoksniš³.

Istoriniu požiūriu akcentuotina tai, kad bendruomenės kultūrinio tapatumo raiška aktyvėja tautinio atgimimo, kovos už tautiškas išsaugojimą sąlygomis, tai ypač aktualu geografiškai ar politiškai nuo savojo etninio kamieno izoliuotoms visuomenėms, kurių savas socialinis elitas lemia šio proceso vyksmą.

Tarpukario metais Lenkijos valdomame Vilniaus krašte jaunoji lietuvių inteligentija aktyviai dalyvavo kultūrinėje ir šviečiamojoje veikloje, kuri buvo skirta tautiniam

1 Samalavičius, A. „Globalizacija, nacionalinė kultūra ir tapatumas“. In: *Kultūriniai tapatumai ir pokyčiai*. Vilnius: KFMI, 2003, p. 19.

2 Kuzmickas, B. *Vertybės kultūrų kontekstuose*. Vilnius: MRU, 2013, p. 77.

3 *Ten pat*, p. 78.

lietuvių tapatumui stiprinti. Kryptingą veiklą krašto lietuvybei išlaikyti ir puoselėti vykdė Vilniaus universiteto lietuvių studentija, kuri telkė skirtingų pažiūrų jaunimą kultūrinei raiškai plėtoti, puoselėjo lietuvių akademinį jaunimą vienijančias nuostatas.

Tarpukario Vilniaus lietuvių akademinės bendruomenės, kurią sudarė to meto Stepono Batoro universiteto studentai, taip pat su jais tiesioginius sąveikos ryšius tebe palaikantys absolventai, raiškos problematika šių dienų literatūroje susilaukia daugiau dėmesio.

Bendresnio pobūdžio istorijos duomenys apie tarpukario Vilniaus studentiją trumpai pateikti apžvalginėje Vilniaus universiteto istorijoje⁴, Vyginto Broniaus Pšibilskio monografijoje, skirtoje Mykolo Biržiškos veiklai⁵ ir kt. Lietuvių studentų veiklą bendrame Vilnijos lietuvių raiškos kontekste glaustai aptaria savo knygoje Bronius Makauskas⁶.

Apžvalginiai duomenys apie Vilniaus lietuvių studentus paskelbti pagal šių dienų Lietuvos universitetų studentų konferencijos pranešimus parengtame leidinyje apie Lietuvių studentų korporacijas tarpukariu, kuriame Akvilė Gasiulytė aptaria Vilniaus lietuvių studentų sąjungos (VLSS) struktūrą ir organizacinę veiklą⁷.

Pažymėtina Almos Lapinskienės monografija tarpukario Vilniaus lietuvių literatūros raidos tema. Knygos autorė

nagrinėja ir literatūros istorijos požiūriu įvertina lietuvių studentų dramaturginę, publicistinę raišką, literatūrinius ryšius⁸. Lietuvių studentijos visuomeninė raiška fragmentiškai paminėta ir kituose mokslo darbuose.

Svarbių duomenų paskelbta kai kuriuose publicistiniuose, atsiminimų leidiniuose, kurie leidžia suvokti to meto jaunosios inteligentijos gyvenimo ir veiklos sąlygas.

Teoriniu požiūriu pažymėtini šiai temai nagrinėti aktualūs Vytauto Rubavičiaus, Antano Andrijausko ir kiti Lietuvos kultūrologų darbai nacionalinio tapatumo raidos, jo tęstinumo klausimais, kuriuose akcentuojama, kad etninės bendruomenės yra pagrindinė kolektyvinio žmonių gyvavimo forma. Bendruomenė subrandina savo narius išugdydama natūralų priklausomybės jai ir tapatinimosi su ja poreikį, kuris tampa esminiu individo tapatumo bruožu ar šerdimi⁹. Taip pat nurodomas daugiataučio, daugiakultūrio Vilniaus naratyvo poveikis tapatumams formotis, pabrėžiami tautinių bendruomenių prieštaringi kultūriniai interesai¹⁰.

Vilniaus lietuvių studentų indėlis krašto kultūrinėje ir šviečiamojame veikloje dar nėra pakankamai išsamiai mokslo darbuose išnagrinėtas ir įvertintas, todėl šiame straipsnyje keliamas t i k s l a s, naudojant

4 *Vilniaus universiteto istorija*. Vilnius: valstybinis leidybos centras, 1994, p. 213–214.

5 Pšibilskis, V. B. *Mykolas Biržiška*. Vilnius: VU leidykla, 2009, p. 317.

6 Makauskas, B. *Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais*. Vilnius: Mokslas, 1991, p. 156.

7 *Lietuvių studentų korporacijos tarpukariu*. Vilnius: Diemedžio leidykla, 2013, p. 96–114.

8 Lapinskienė, A. *Vilniaus lietuvių literatūra 1920–1940*. Vilnius: LLTI, 2008, p. 86, 89, 90, 99, 106.

9 Rubavičius, V. „Nacionalinis tapatumas: išlaikymas, savikūra ir tapatumo politika“. In: *Nacionalinio tapatumo tęstinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*. Vilnius: LFMI, 2008, p. 115.

10 Andrijauskas, A. „Istorinės atminties virsmai ir medijos: vertybių hierarchijos konfliktas“. In: *Nacionalinis tapatumas medių kultūroje*. Vilnius: LKTI, 2013, p. 202–203.

skelbtų ir rankraštinių šaltinių an a l i z ė s m e t o d a, pagilinti, išplėsti ir susisteminti kultūros istoriografijos žinias bei pateikti Vilniaus lietuvių studentijos kultūrinio tapatumo raiškos vertinimus. Darbe išskirti šie aspektai: išnagrinėti studentų idėjas ir vertybines nuostatas, nustatyti lietuvių studentų bendruomenės kultūrinės raiškos visuomenėje kryptis bei formas.

Chronologinės straipsnio ribos apima nagrinėjamą laikotarpį nuo Vilniaus lietuvių studentų kultūrinės raiškos visuomenėje pradžios XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje iki Vilniaus universiteto reformos ir integravimo į nepriklausomos Lietuvos švietimo sistemą pradžios 1939 m. pabaigoje.

Tyrimo metu panaudoti Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (LMAVB RS) ir kituose fonduose saugomi Vilniaus studentų susirinkimų, renginių protokolai, susirašinėjimo su kitomis organizacijomis korespondencija ir kiti veiklos rankraštiniai šaltiniai, tarpukario Vilniaus lietuvių periodikoje skelbti straipsniai, apžvalginė informacija, atsiminimai ir kt.

Akademinės raiškos idėjų genezė

Vilniaus krašto lietuviai pradėjo studijuoti Lenkijos administruojamose aukštosiose mokyklose tik nuo 1925 m., kai Vytauto Didžiojo gimnazija įgijo valstybinės gimnazijos teises. Nuo trečiojo dešimtmečio pradžios dalis jaunuolių vyko studijuoti ir į nepriklausomą Lietuvą, tačiau dešimtmečio viduryje Stepono Batoro universitetas tapo svarbiausia Vilnijos lietuvių studentų susibūrimo vieta. Ketvirtajame dešimtmeityje kasmet studijavo vidutiniškai 80–100

lietuvių, bet jie tesudarė apie 3 proc. bendro studentų skaičiaus¹¹.

Per pirmą studijų minėtame universitete dešimtmetį šią aukštąją mokyklą baigė 205 studentai, daugiausia jų studijavo humanitarinių ir gamtos-matematikos fakultetuose. Į šiuos fakultetus, kaip buvo rašoma to meto studentų spaudoje, buvo lengviau įstoti, tačiau sunkiau įsitvirtinti praktiniame gyvenime. Į kitus fakultetus, ypač į medicinos ir farmacijos studijas lietuviams buvo sunku įstoti dėl konkursinių egzaminų, tačiau ir ten studijavo virš 20 jaunuolių. Taip pat dalis studentų mokėsi Teisių, Agronomijos fakultetuose¹².

Universitetas, kaip jau akcentuota kultūros ir mokslo istoriografijoje, netapo kultūros židiniu, vienijančiu visų Vilnijos tautybių žmones, tarnavo lenkų visuomenės poreikiams. Tokios politikos rezultatas buvo abipusis lenkų ir kitų tautybių studentų nepasitikėjimas, todėl studentai pradėjo steigti tautines organizacijas, kurios pirmiausia turėjo atstovauti jų interesus universitetinėje aplinkoje¹³.

Tokios organizacijos steigimas buvo aktualus ne vien lietuvių studentų socialiniams poreikiams tenkinti, būsimų lietuvių inteligentų su aukštuoju išsilavinimu telkimas, patriotinis ugdymas ir jų įtraukimas į Vilnijos lietuvių visuomeninį gyvenimą sudarė besiformuojančios studentų bendruomenės nuoseklios sociokultūrinės raiškos perspektyvos prielaidą.

11 Makauskas, B. *Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais*. Vilnius: Mokslas, 1991, p. 156–158.

12 „Žalvaris. Vilniaus lietuvių studentų sąjungos dešimtmetį minint“. In: *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3, p. 4–6.

13 Makauskas, B. *Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais*. Vilnius: Mokslas, 1991, p. 156–158.

Vilniaus studentai universiteto dailės studijoje (nuotr. iš Drėmų šeimos archyvo)

Lietuvių studentų kultūrinio konsolidavimo pradžia sietina su visuomeninės organizacijos, – Vilniaus lietuvių studentų sąjungos steigimu 1925 m.¹⁴. Tuo metu dar neformalią studentų bendruomenę telkė skirtinguose fakultetuose studijuojantieji jaunuoliai, tačiau organizacijos įteisinimas baigėsi tik 1928 m., kai universiteto senatas patvirtino sąjungos įstatus. Įstatų įrengimas suteikė galimybę organizuotis ir reikštis ne tik akademinėje, bet ir visuomenės aplinkoje¹⁵.

Pažymėtina tai, kad steigiamos studentų organizacijos lyderiai kėlė tikslus ne tik telkti visus Vilniaus krašto lietuvius studentus, ugdyti tautinę sąmonę, bet ir skleisti lietuviybę visuomenėje. Sąjungos steigėjai buvo Antanas Juknevičius, Marytė Čenytė, Laimutė Šlapelytė, Henrikas Horodnyčius (Enrikas Horodničius), Aleksandras Birinčikas, Juozas Gaivenis, Petras Kunavičius, Augustinas Mačionis. Pirmoji

valdyba buvo sudaryta 1926 m., jos pirminku buvo išrinktas Antanas Juknevičius, o nariais – Rapolas Mackevičius, Marytė Karužaitė, Kajetonas Blažys. Organizacijoje pirmaisiais metais veikė 22 nariai, vėliau jų skaičius didėjo ir priklausė nuo universitete studijuojančiųjų lietuvių kiekio, vidutiniškai vienijo apie 100 narių¹⁶.

Vilniaus lietuvių studentų sąjungos įstatai per visą aptariamą laikotarpį ne kartą buvo keičiami, derinami prie lenkų administracijos keliamų reikalavimų, tačiau veiklos kryptingumas buvo išlaikytas: „jungti visus lietuvius į vieną organizaciją tautiniam, kultūriniam ir savišalpos darbui, ugdyti sustiprintą ir kūrybinį patriotizmą“¹⁷.

Organizacija nuo pat pradžių tapo lietuvių studentų bendruomenės telkimo centru, kita vertus, šios bendruomenės formavimosi metais augo ne tik narių skaičius, bet didėjo ir nuomonių skirtumas. Studentų aplinkoje pradėjo reikštis kairiųjų ir

14 Organizacijos idėją iškėlė ir steigimą pradėjo jau pirmieji universiteto studentai lietuviai.

15 VLSS valdybos raštas „Jaunimo draugo“ redakcijai. 1935 10 10. *LMAVB RS*, f. 174, b. 30/3, l. 472.

16 VLSS narių sąrašai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 30/203, l. 183, 196, 351, 513, 533.

17 VLSS įstatai. 1938. *LMAVB RS*, f. 174, b. 1, l. 12.

dešiniųjų politinių nuostatų įtakos, susidarė politiniu pagrindu siekiančios veikti grupės, jos siekė dominuoti studentų organizacijoje. Negatyviai studentų aplinką, kaip jie nurodė spaudoje, veikė ir vidinė kova, rietenos Vilnijos lietuvių visuomenėje¹⁸.

Daugumai lietuvių studentų pavyko įveikti idėjinių ir organizacinių prieštaravimų pinkles, studentų sąjungos susirinkimuose buvo akcentuojama tai, kad organizacija nekelia politinių tikslų, siekiama pirmiausia socialinės paramos ir kultūrinės veiklos organizavimo akademinėje aplinkoje, vis dažniau buvo nurodomas tarpusavio solidarumas ir bendruomeniškumas.

Organizacijos šaltiniai byloja apie studentų lituanistinės raiškos pradžią: pirmuosiuose susirinkimuose buvo skaitomi pranešimai lietuvių grožinės literatūros, Lietuvos istorijos temomis, nagrinėjamas istorinis ir kultūrinis paveldas, asmenybių indėlis jo raidoje. Svarbus dėmesys buvo skirtas lietuvių švietimo reikalams, pirmiausia buvo aptariami vaikų ir visuomenės tautinio ugdymo klausimai¹⁹.

Lituanistinė tematika tapo vertybiniu asmeninės ir tautinės savimonės ugdymo pagrindu, buvo svarbi tautinio orumo ir savigarbos jausmams puoselėti. Tautinės savigarbos jausmai, pasak Br. Kuzmicko, dažniausiai turi vienokią ar kitokią motyvaciją – nuorodas į reikšmingus įvykius, kultūros ir mokslo faktus, garsius tautiečius²⁰. Šie motyvai buvo aktualūs Vilnijos

lietuvių jaunosios inteligentijos bendruomenės kultūrinės raiškos plėtojimo idėjoms generuoti.

Vilniaus jaunosios inteligentijos vertybinės nuostatos turėjo daryti įtaką tautiniam tapatumui stiprinti, kuris tiesiogiai pirmiausia sietinas su gimtąja kalba, etnine kultūra ir išsilavinimo siekiu. Istorinė intelektinė patirtis byloja, kad „pastaroji vertybė suteikia galimybę sureikšminti asmens autentiškumą derinant perimtą etninį paveldą su platesniu civilizacijos kontekstu“²¹.

Lituanistinį raiškos kryptingumą siekta sieti su to meto globaliuoju universalumu, todėl akademinėje bendruomenėje analizuojama tematika buvo plečiama, iš dalies apėmė pasaulio kultūros ir mokslo naujovių, kultūros politikos tendencijų, idėjų raidos ypatumų nagrinėjimą, pavyzdžiui, „Rasizmo teorija Vokietijoje“, „Popiežių tautinė politika“ ir kt.²².

Per kelis pirmuosius lietuvių studijų universitete metus pavyko juos sutelkti socialinei ir kultūrinei veiklai ne vien tik akademinėje aplinkoje, studentai jau buvo pajėgūs pradėti bei plėtoti kultūros šviečiamąją veiklą Vilniaus krašto lietuvių visuomenėje. Itin svarbia organizacine prielaida šiai raiškai, manytina, tapo Vilniaus lietuvių studentų sąjungos sekcijų steigimas XX a. ketvirtojo dešimtmečio pradžioje, kurios leido įgyvendinti studentų kūrybines idėjas ir geriau suvokti inteligentijos paskirtį visuomenėje²³.

18 Žalvaris, Vilniaus lietuvių studentų sąjungos dešimtmetį minint. *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3, p. 4–6.

19 VLSS gauti raštai.1939–1940. *LMAVB RS*, f. 174, b. 3/1, l. 28–39, 65–66.

20 Kuzmickas, B. *Vertybės kultūrų kontekstuose*. Vilnius: MRU, 2013, p. 82.

21 Krikštopaitis, J. A. Išmintis, atsiverianti pažinimo kelyje. Vilnius: Mintis, 2013, p. 236.

22 VLSS narių susirinkimų protokolų knyga. 1936–1939. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 45–49.

23 Pirmiausia 1931 m. buvo organizuota Dramos sekcija, kiek vėliau Visuomeninkų, Studentų,

Vilniaus lietuvių studentų Dramos sekcijos nariai su režisieriumi ir meno vadovu A. Krutuliu (antroje eilėje ketvirtas iš kairės. Nuotr. *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3)

Įtakinga studentų telkimo ir kultūrinės raiškos priemone tapo periodinio leidinio leidybos organizavimas. Jo kryptingumą ir paskirtį studentų organizacijoje pradėta svarstyti ketvirtojo dešimtmečio pradžioje, buvo numatyta leisti platesnio pobūdžio kultūros žurnalą visuomenei, kuriame būtų nagrinėjami kultūros, mokslo, švietimo reikalai²⁴. 1933–1939 m. leistas kultūros žurnalas *Lietuviškas baras* padėjo ne tik telkti studentus bet kitus inteligentus visuomeninei raiškai plėtoti, viešino jų siekius, idėjas, taip pat skatino kritiką ir intelektualias diskusijas visuomenės kultūrinės savimonės ir tapatumo ugdymo klausimais.

24 Sporto sekcijos, kurios siekė plėtoti tiesioginę kultūrinę ir šviečiamąją veiklą visuomenėje.

24 Žalvaris. Vilniaus lietuvių studentų sąjungos dešimtmetį minint. *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3, p. 4–6.

Studentų bendruomenė ir jų įsteigta organizacija įsiliejo į Vilnijos lietuvių kultūrinį ir švietimo sąjūdį bendradarbiaudama su vietos visuomeninėmis organizacijomis, galėjo disponuoti jų moraline ir materialine parama. Itin svarbus lietuvių akademinės bendruomenės kultūrinės veiklos idėjiniam pagrindui formuotis buvo Vilniaus inteligentijos lituanistinio sąjūdžio poveikis, jo elito skleistos vertybės. Šiuolaikiniai moderniųjų tautų istorinės raidos tyrimai rodo, jog nacionalinio tapatumo svarbos ir nacionalinio tapatumo įtvirtinimo kryptingumo nustatymas didžia dalimi priklauso nuo visuomenės elito savimonės²⁵.

Išskirtinai pažymėtinas studentų bendradarbiavimas su visuomenininku, publicistu, pedagogu, kunigu Kristupu Čibiru,

25 *Nacionalinio tapatumo tęstinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*. Vilnius: LFMI, 2008, p. 7.

kuris per visą tarpukario laikotarpį dalyvavo mokslo ir švietimo visuomeninių organizacijų veikloje, redagavo ir rašė „Vilniaus garso“ bei kituose lietuvių laikraščiuose. Jo rankraštiniai ir skelbti tekstai byloja, kad itin svarbus dėmesys jo šviečiamojame raiškoje buvo skirtas tiek jaunimo krikščioniškajam dorovingumui, tiek ir lietuviškajam kultūriniam tapatumui ugdyti.

Taip pat jis ragino siekti visapusiško jaunimo ugdymo visuomeniškumo, visuomenės atsakomybės už jaunimo ugdomas vertybes. K. Čibiras akcentavo tvirtos, dorovingos, atsakingos asmenybės, taip pat individualybės, ugdymo humaniškumo svarbą²⁶.

Viešojoje raiškoje jis siejo asmenybės ugdymą su lietuviybės stiprinimu, per visą tarpukario laikotarpį skatino jaunimą telktis, bendradarbiauti ir dalyvauti visuomenės gyvenime, akcentavo tautos gyvavimo pagrindą: gimtosios kalbos, papročių, švietimo puoselėjimą, o krašto istorijos ir liaudies paveldo suvokimą siejo su bendru visos Lietuvos kultūros kontekstu²⁶.

Tvirtos K. Čibiro lietuviybės puoselėjimo nuostatos, taip pat tolerancija, pasitikėjimas jaunimo iniciatyva buvo svaria jaunosios Vilniaus lietuvių inteligentijos ugdymo ir jos viešosios raiškos idėjinė prielaida.

Kultūrinio tapatumo ugdymas

Kultūrinę ir švietėjišką veiklą Vilniaus krašto lietuvių visuomenėje studentai pradėjo 1928 m., kai Stepono Batoro universiteto

senatas patvirtino jų įsteigtos organizacijos įstatus.

XX a. ketvirtąjį dešimtmečio pradžioje lietuvių studentų kultūrinės socializacijos pagrindu tapo lituanistinio švietimo veiklos ir kultūrinio tapatumo ugdymo plėtojimas Vilniaus mieste ir viso regiono provincijoje. Studentai kartu su pedagogais pradėjo kvalifikacinio švietimo darbą, rengė ekskursijų vadovus, kurie galėtų pristatyti Vilnijos istorinę ir kultūrinę paveldą vietos bei atvykstantiems tautiečiams²⁷.

Kultūrinės raiškos plėtojimo provincijoje požiūriu pažymėtina studentų teatrinė veikla, kurią organizavo ir koordinavo 1931 m. įsteigta Vilniaus studentų sąjungos Dramos sekcija. Šaltiniai liudija apie tai, kad studentų bendruomenėje buvo gerai suvokiamos teatro galimybės ir perspektyvos ne tik kūrybai, bet ir tautos kultūros, idėjų sklaidai, doriniam, estetiniam ugdymui plėtoti. Vilniuje dar nebuvo profesionalaus lietuvių teatro, tad dramos grupių ir jaunųjų aktorių telkimas buvo itin aktualus.

Vaidinimus organizavo Juozas Kanopka, Apolonija Čelnaitė, Vytautas Alseika ir kt., režisavo Antanas Krutulys. Provincijoje studentų organizuojami spektakliai ir vakarai, kaip buvo rašoma to meto studentų spaudoje, susilaukė pasisekimo, tačiau Vilniaus mieste buvo stokojama lietuvių inteligentijos dėmesio, pasigendama recenzijų ir platesnių atsiliepimų spaudoje²⁸.

Vilniaus krašto kaimuose ir miesteliuose vaidinimai buvo rengiami kartu su

26 Pažymėtinas K. Čibiro parengtas publicistinis leidinys visuomenei *Jaunimo rytoj*, kuris buvo išleistas 1939 metais jau didėjant Antrojo pasaulinio karo grėsmei ir byloja apie puoselėtų vertybinių nuostatų svarbą istorinių lūžių sąlygomis.

27 VLSS valdybos narių posėdžių protokolų knyga.1928–1932. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 25–46; b. 10/1, l. 1–14.

28 Vilniaus lietuvių studentų sąjungos sekcijos. *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3, p. 29–38.

vietos inteligentais bei kitais gyventojais. Taip pat buvo bendradarbiaujama organizuojant choro, fortepijoninės muzikos koncertus, tad dramos ir muzikos renginių organizavimas tapo kultūrinio ugdymo priemone. Ypač didelį dėmesį klausytojai teikė kartais studentų organizuojamuose vakaruose dalyvaujantiems vokalinės muzikos atlikėjams iš nepriklausomos Lietuvos, pavyzdžiui, keliuose studentų renginiuose dalyvavusiam Kauno operos dainininkui Stasiui Audiejui, kuris sužavėjo Vilnijos klausytojus²⁹.

Studentai organizacinės veiklos rezultatus savo spaudoje vertino optimistiškai: „teatro populiarumas visuomenėje didėja, tai leidžia gerinti kūrybinės jaunosios inteligentijos sąveiką su žiūrovais, su lietuviška aplinka“³⁰. Spaudoje buvo nurodomi ir studentų inicijuojamos lietuviškos dramaturgijos sunkumai: buvo stokojama lietuviškų pjesių, tinkamų sodžiaus žiūrovams, kultūrinis darbas provincijoje reikalavo daug laiko, valios ir fizinių pastangų, tai buvo sunku derinti su universitetinėmis studijomis ir kt. Studentų Dramos sekcijos organizuota veikla Vilniuje vertintina ne kaip pramoginės masinės kultūros tendencija, o kryptinga visuomenės ugdymo sritis.

Pažymėtina Juozo Kanopkos kultūrinė raiška, kuris universitete studijavo matematiką, tačiau itin išryškėjo jo aktoriaus ir dramaturgo talentas, jis režisavo studentų spektaklius, organizavo vakarus kaimo žmonėms. Repertuare dominavo lietuvių autorių kūriniai: Petro Vaičiūno „Sudrumstoji ramybė“, „Patriotai“, Sofijos

Čiurlionienės „Aušros sūnūs“, „Pinigėliai“, Marcelino Šikšnio-Šiaulėniškio „Pilėnų kunigaikštis“, Keturakio „Amerika pirtyje“, Kazio Alytos „Ant bedugnės krašto“ ir kt. Šiuose vaidinimuose dalyvaujantis valstietis, pasak Almos Lapinskienės, lietuvišką žodį girdėdavo skambantį scenoje – laisvą, įtaigų, teatro magijos pakylėtą, tai stiprino žmogaus tautinį orumą, suteikdavo jėgų atsilaikyti prieš kasdienį brutalų krašto lenkinimą³¹.

Pirmasis J. Kanopkos (J. Bajoraičio) parašytas ir išspausdintas scenos veikalas buvo „Živilė“, kuris buvo pastatytas 1931 m. Autoriui rūpėjo ne tik veikalo sceniškumas, bet ir auklėjamoji įtaiga, patriotiškumo pavyzdžiai, todėl istorine legenda paremtu siužetu siekta stiprinti tautinės stiprybės, savigarbos reikšmę. Vaidinimas buvo palankiai įvertintas to meto lietuvių spaudoje, tačiau netrukus lenkų cenzūra uždraudė spektaklį statyti dėl pernelyg stiprių atvirų patriotinių motyvų. Vėlesnėse jo dramose „Stebuklingas ratas“, „Replės“ ir kt. buvo akcentuoti tėvynės meilės, išdavystės, bausmės motyvai. Moralinis imperatyvas, kaip pažymima grožinės literatūros istoriografijoje, dominuoja kone visuose J. Kanopkos dramaturgijos veikaluose, kurių jis parašė keturiolika³².

Lietuviškosios kultūros skleidėjai spaudoje akcentavo teatro svarbą visuomenei ugdyti, taip pat atsakomybę, reiklumą spektakliams ir renginiams, pradėta rašyti apie lietuvių dramos teatro įsteigimo reikalingumą. Vis populiarėjanti visuomenėje Dramos sekcijos veikla paskatino nuolati-

29 *Ten pat.*

30 Rimdžius, A. Mūsų vaidinimų reikalai. *Lietuviškas baras*, 1937, Nr. 2, p. 26–28.

31 Lapinskienė, A. *Vilniaus lietuvių literatūra 1920–1940*. Vilnius: LITI, 2008, p. 86–90.

32 *Ten pat.*

nio lietuviško teatro atsiradimą, 1936 m. šios sekcijos pagrindu buvo įkurtas Vilniaus lietuvių artistų mėgėjų teatras, kuris tęsė lietuviybės skleidimo darbą Vilnijoje³³.

Su kultūrine ir švietimo veikla lietuvių visuomenėje sietina Vilniaus lietuvių studentų sąjungos Visuomeninkų sekcijos veikla, kuria nuo XX a. ketvirtą dešimtmečio pradžios ji siekė ugdyti lietuvių tautinę savimonę. Buvo numatyta „ugdyti lietuvių tautos idealus, nagrinėti visuomeninius ir socialinius klausimus, pažinti krašto kultūrą“³⁴.

Studentų veikla neapsiribojo pranešimais ir diskusijomis studentų aplinkoje, buvo pradėtas švietimo darbas kaimo vietovėse: skaitomos paskaitos, platinama lietuviška spauda, bendradarbiaujama rengiant kultūrinius renginius. Istorinės atminties tvirtinimo požiūriu paminėtini proginiai renginiai, kurie, kaip byloja šaltiniai, tapo lietuvių tautinio sąjūdžio istorijos ir patirties įprasminimo dalimi³⁵.

Itin svarbia akademinės bendruomenės kultūrinės ir švietimo raiškos dalimi visuomenėje buvo publicistika. Vilniaus studentų Visuomenininkų sekcija 1933 m. pradėjo leisti tuo metu Vilniuje pirmą kultūros žurnalą lietuvių kalba „Lietuviškas baras“, kurį redagavo Motiejus Kraužlys. Jau pirmame leidinyje buvo akcentuojamas siekis telkti inteligentiją lietuvių kultūrai puoselėti³⁶. Aktualiais kultūros palikimo išsaugojimo ir kt. klausimais žurnale rašė Vincas Martinkėnas, Rapolas Mackonis,

Vladas Drėma, Antanas Valaitis bei kiti žinomi publicistai.

Pažymėtina, kad publikacijose buvo nemažai rašoma apie kultūrinio Vilnijos lietuvių visuomenės ugdymo problemas, akcentuojama studentijos dalyvavimo šiame procese svarba ir atsakomybė atstovauti lietuvių visuomenę daugiatautėje aplinkoje. Buvo siūloma kultūros raiškoje pabrėžti svarbiausias idėjas ir vertybes, kurios leistų Vilnijos visuomenei išvengti nutautėjimo³⁷.

Šiuo požiūriu akcentuotina, kad kultūros žurnalo publikacijose itin buvo pabrėžiama lietuvių kalbos vartojimo išsaugojimo svarba, nes „nykstant lietuvių kalbai, prasideda lietuvių destrukcija“³⁸. Tai buvo suvokiama kaip socialinis, visuomenę jungiantis veiksnys. Kaip žinia, moderniosios tautos kūrimui kalba buvo vienas iš pačių parankiausių įrankių, sutelkusių fragmentizuotą sociumą į vieną monolitišką bendruomenę³⁹.

Žurnale „Lietuviškas baras“ buvo paskelbta straipsnių Lietuvos istorijos ir paveldo temomis, kurios, kaip jau minėta, buvo svarbia kryptingo kultūrinio tapatumo ugdymo dalimi. Lakoniškai, bet informatyviai ir sistemingai žurnale buvo pristatomas nepriklausomos Lietuvos kultūrinis gyvenimas, tai skatino pagarbą modernėjančiai Lietuvos valstybei, buvo vertybių sistemos ugdymo dalimi.

Periodiniame leidinyje buvo publikuota nemažai vertingų lietuvių grožinės literatūros kūrinių. Prozoje aktyviausiai

33 *Ten pat.*

34 Visuomenininkų sekcijos įstatai. 1934. *LMAVB RS*, f. 174, b. 23, l. 4.

35 VLSS narių susirinkimų protokolų knyga. 1930–1933 m. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 20–24, 56, 80, 83–92.

36 Nuo redakcijos. *Lietuviškas baras*, 1931, Nr. 1, p. 2–4.

37 Mackevičius, R. Mūsų inteligentai. *Lietuviškas baras*, 1936, Nr. 1, p. 5–6.

38 Lietuvis, J. Nykstant lietuvių kalbai, prasideda lietuvių destrukcija. *Lietuviškas baras*, 1934, Nr. 2–3, p. 33–35.

39 Samalavičius, A. Globalizacija, nacionalinė kultūra ir tapatumas. *Kultūriniai tapatumai ir pokyčiai*. Vilnius: KFMI, 2003, p. 17.

reiškėsi Vladas Radziulis, Albinas Žukauskas, poezijoje – Ona Miciūtė, Albinas Žukauskas, Juozas Kėkštas, Vladas Radziulis, Zigmas Tureika. Literatūrinę šio kultūros žurnalo vertę, pasak Almos Lapinskienės, didino tai, kad buvo nagrinėjamos lietuvių literatūros aktualijos, buvo polemizuojama realizmo, tendencingumo ir kitais kūrybos ir literatūros teorijos klausimais, spausdinamos knygų recenzijos⁴⁰.

Vilnijos lietuvių visuomenės kultūrinio ugdymo požiūriu paminėtina ir nuo 1931 m. veikusios Studenčių sekcijos veikla, kuri buvo siejama su moterų inteligencijų raiškos plėtra ir lietuviybės puoselėjimo siekiu.

Studenčių sekcijos veikloje neapsiribota referatų skaitymu, pradėta rengti viešuosius švietimo ir kultūros renginius kaimo gyventojams⁴¹. Studentės organizavo lietuviškos knygos vakarus, kurių metu buvo pristatoma lietuvių grožinė literatūra, kalbama apie knygos svarbą lietuvių kultūrai skleisti ir visuomenei ugdyti.

Tarpukario Vilniaus lietuviškoje spaudoje pasitaikydavo kritinių straipsnių, kuriuose minimas nepakankamas studentų visuomeninis aktyvumas⁴², tačiau, manytina, lietuvių studentai, pagal to meto sąlygas ir savo galimybes savo visuomeninę raišką plėtojo pakankamai kryptingai ir nuosekliai. Jų įtaka visuomenei padidėjo, kai, bendradarbiaujant ar įsijungiant į kitų lietuvių kultūros bei švietimo organizacijų veiklą, pradėta rengti bendrus renginius gyventojams.

Lietuvių studentai artimai bendradarbiavo su Vilniaus lietuvių meno ir literatūros draugija, kurioje dalyvavo visi žymiausi Vilniaus menininkai ir literatai. Dalis studentų ir absolventų tiesiogiai įsijungė į šią organizaciją. Bendradarbiavimo aktyvumą lėmė ne tik bendri lietuviybės išsaugojimo siekiai, bet ir liberali draugijos atmosfera, draugijos pirmininko kun. Antano Viskanto ir kitų vadovų tolerancija. Viešuose renginiuose buvo aptariami meno ir doros sąveikos, kūrybiškumo skatinimo ir kt. inteligentijai aktualūs klausimai⁴³.

Studentija dalyvavo Vilnijos lietuvių švietimo problemų svarstyme, įsijungė į organizacijas, kurios tiesiogiai dalyvavo švietimo procese⁴⁴. Studentai skaitė paskaitas Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ mokytojams organizuojamuose kursuose, dalyvavo Šv. Kazimiero draugijos švietėjiškuose renginiuose, bendradarbiavo Lietuvių mokslo draugijos bibliotekoje ir kt. Bendradarbiavimas su Lietuvių mokslo draugija buvo naudingas studentams moksliniams ryšiams su Vilniaus tautinių mažumų, taip pat užsienio mokslo organizacijomis ir institucijomis plėtoti. Minėta organizacija palaikė sistemingus ryšius su Kauno akademinė bendruomene, užsienio lietuvių išeivija⁴⁵.

Plėtojama kultūrinė raiška visuomenėje buvo svarbiausia Vilnijos jaunosios lietuvių inteligentijos savimonės stiprinimo, savosios paskirties suvokimo ir įprasminimo prielaida. Inteligentijos tapatybės modelis, kaip pažymima tapatumų raidos tyrėjų

40 Lapinskienė, A. *Vilniaus lietuvių literatūra 1920–1940*. Vilnius: LLTI, 2008, p. 106.

41 Vilniaus lietuvių studentų sąjungos sekcijos. *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3, p. 29–38.

42 Dėl priekaištų mūsų studentėms. *Vilniaus rytojūs*, 1935 01 16, p. 2.

43 Kronika. *Lietuviškas baras*, 1933, Nr. 2, p. 49.

44 VLSS narių susirinkimų protokolų knyga. 1930–1933. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 83–92.

45 Siunčiamieji Lietuvių mokslo draugijos raštai. 1927–1932. *LLTI BR*, f. 22–75, l. 5–49.

studijose, yra daugiabriaunis, sąlygotas ne tiek socialinio, kiek kultūrinio konteksto⁴⁶.

Vilniaus jaunosios lietuvių inteligentijos kultūrinės raiškos nuostatas stiprino sudėtingos veikimo sąlygos. 1938 m. pradžioje dėl politinių aplinkybių ir vaivadijos administracijos akcijų Vilnijos lietuvių visuomeninės veiklos galimybės itin pablogėjo, buvo uždaromos svarbios švietimo, mokslo draugijos, jų steigtos institucijos. Studentų spaudoje buvo akcentuojami negatyvūs draugijų padalinių kaimo vietovėse uždarymo sociokultūriniai padariniai⁴⁷.

Kita vertus, pažymėtina ir tai, kad represijų banga vertė konsoliduotis skirtingų pozicijų lietuvių visuomenės lyderius, buvo stengiamasi vieningomis priemonėmis palaikyti lietuvių kultūrinę ir tautinę veiklą. Norėta sudaryti sąlygas bet kokia galima organizacine forma reikšti savo lietuviškumą, palaikyti plačiausių gyventojų sluoksnių tautinę dvasią ir priešintis represijoms⁴⁸.

Vilniaus lietuvių studentų sąjungai pavyko išlikti ir tęsti veiklą, tad ji išiliejo į prasidėjusį lietuvių inteligentijos pasipriešinimo lenkinimo politikai procesą. Apie tai byloja studentų organizacijos archyviniai dokumentai ir informacija, kuri buvo viešinama lietuviškoje periodinėje spaudoje.

1938 m. kovo 15 d. Vilniaus lietuvių studentų sąjungos organizuoto susirinkimo vardu parengtame laiške Lenkijos respublikos prezidentui buvo kreiptasi dėl sunkios

lietuvių bendruomenės visuomeninės-kultūrinės raiškos padėties uždraudus ar apribojus kultūros ir švietimo visuomeninių draugijų ir jų padalinių veikimą. Rašte apeliuojama į konstitucinę teisę plėtoti tautos kultūrą, prašoma leisti atnaujinti kultūros ir švietimo organizacijų veiklą, neriboti lietuvių kalbos vartojimo lietuvių švietimo aplinkoje⁴⁹.

Kultūros žurnale „Lietuviškas baras“ buvo sistemingai rašoma apie kultūros išsaugojimo problemas, o politinei situacijai keičiantis, 1938 m. leidinio publikacijose buvo akcentuojama visų lietuvių kultūros sričių plėtojimo Vilnijoje perspektyvos svarba⁵⁰.

Pažymėtina tai, kad Antrojo pasaulinio karo pradžioje Lietuvai atgavus Vilnių, lietuvių studentija buvo aktyvi akademinės ir kultūrinės integracijos su visa šalies inteligentija dalyvė.

Jaunosios lietuvių akademinės inteligentijos kultūrinės ir šviečiamosios raiškos Vilniaus krašte patirtys buvo įgytos sudėtingomis istorinėmis sąlygomis ir subrandintos ateities išbandymams. Politiniai pokyčiai Antrojo pasaulinio karo metais, taip pat XX a. antrojoje pusėje sąlygojo naujas lietuvių akademinės inteligentijos raiškos patirtis, o tarpukario metais puoselėtos vertybės ir jų sklaidos būdai tapo reikšminga kultūrinės atminties dalimi.

Nors tiesiogine prasme nėra tikslingas XX a. Vilniaus jaunosios akademinės inteligentijos raiškos idėjų ar veiklos organizacinio modelio tęstinumo konstravimas,

46 Bairašauskaitė, T. Tapatybė ir indentifikacija XIX amžiaus istorijos tyrimuose: teorinis aspektas. *Lietuvos istorijos metraštis. 2011 metai*, 2012, Nr. 2, p. 66.

47 Kraužlys, M. Kultūriniai kaimo rūpesčiai. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 8, p. 1–2.

48 Makauskas, B. *Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais*. Vilnius: Mokslas, 1991, p. 156–158.

49 VLSS laiškas Lenkijos respublikos prezidentui. 1938 05 15. *LMAVB RS*, f. 174, b. 27, l. 12–17.

50 Martinkėnas, V. Mūsų organizacijos. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 12, p. 7–5; Pangonis, A. Lietuviškas teatras mūsų krašte. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 12, p. 44–49.

tačiau vertybių puoselėjimo patirtys šiuo metu išlieka aktualios kultūrinės atminties įprasminimui, istorinės savimonės ugdymui, pagrįstai, manytina, sakoma, kad „praeitis skirta įkvėpimui, o ne pamėgdžiojimui, pratęsimui, o ne pakartojimui“⁵¹.

Išvados

XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje pradėta nuosekliai plėtoti kultūrinę-šviečiamąją veiklą lietuvybei stiprinti Vilniaus krašto visuomenėje, svarbiausia organizacine priemonė tapo Vilniaus lietuvių studentų sąjungos sekcijų steigimas XX a. ketvirtojo dešimtmečio pradžioje, kurios leido įgyvendinti studentų kūrybines idėjas ir geriau suvokti inteligentijos paskirtį visuomenėje.

Kultūrinės raiškos plėtojimo provincijoje požiūriu buvo itin reikšminga studentų teatrinė veikla, kurią organizavo ir koordinavo 1931 m. įsteigta Vilniaus studentų sąjungos Dramos sekcija. Šaltiniai liudija apie tai, kad studentų bendruomenėje buvo gerai suvokiamos teatro galimybės ir perspektyvos ne tik kūrybai, bet ir tautos kultūros, idėjų sklaidai, doriniam, estetiniam ugdymui plėtoti.

Reikšminga studentų telkimo ir kultūrinės raiškos visuomenėje dalimi buvo

kultūros žurnalo *Lietuviškas baras* leidyba 1933–1939 m., jo publikacijos viešino jaunosios lietuvių inteligentijos siekius, idėjas, skatino kritiką ir intelektualias diskusijas visuomenės kultūrinės savimonės klausimais.

Lietuvių studentai artimai bendradarbiavo su Vilniaus lietuvių meno ir literatūros draugija, kurioje dalyvavo visi žymiausi Vilnijos menininkai ir literatai. Dalis studentų ir absolventų tiesiogiai įsijungė į šią organizaciją, kurios viešuose renginiuose buvo aptariami svarbūs meno ir doros sąveikos, kūrybiškumo skatinimo ir kt. inteligentijai aktualūs klausimai.

Studentija dalyvavo lietuvių švietimo problemų svarstyme, įsijungė į organizacijas, kurios tiesiogiai dalyvavo švietimo procese, skaitė paskaitas Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ mokytojams organizuojamuose kursuose, dalyvavo Šv. Kazimiero draugijos šviečiamuosiuose renginiuose, bendradarbiavo Lietuvių mokslo draugijoje.

Jaunosios lietuvių akademinės inteligentijos kultūrinės ir šviečiamosios raiškos Vilniaus krašte patirtys buvo įgytos sudėtingomis istorinėmis sąlygomis, tapatumo ir bendruomeniškumo stiprinimo vertybiniu pagrindu buvo lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos, tradicijų ir kultūros paveldo puoselėjimas, tolerancija, solidarumas.

51 Dean, A. E. *Nakties šviesa*. Kaunas, 2000.

Šaltiniai ir literatūra

Baltarusių studentų sąjungos protokolai. 1926–1936. <i>LCVA</i> , f. 175, ap. 15, b. 142, l. 1–26; b. 140, l. 1–3 ir kt.	<i>LMAVB RS</i> , f. 243–127, l. 1–33.	Siučiamieji Lietuvių mokslo draugijos raštai. 1927–1932. <i>LLTI BR</i> , f. 22–75, l. 5–49.	protokolų knyga. 1926–1930. <i>LMAVB RS</i> , f. 174, b. 11/1, l. 1–5.
K. Čibiro pedagogikos kurso konspektas,	„Ryto“ skaityklų ir mokyklų vizitacijos aktai, <i>LMAVBRS</i> , f. 243–33, l. 1–45.	Vilniaus lietuvių studentų sąjungos (VLSS) narių susirinkimų	VLSS nariai. 1928. <i>LMAVB RS</i> , f. 174, b. 11/1, l. 1.

- VLSS valdybos narių posėdžių protokolų knyga. 1928–1932 m. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 25–46; b. 10/1, l. 1–14.
- VLSS gauti raštai. 1928–1937. *LMAVB RS*, f. 174, b. 3/2, l. 170–172.
- VLSS narių susirinkimų protokolų knyga. 1930–1933. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 20–24, 56, 80, 83–92.
- Visuomenininkų sekcijos įstatai. 1934. *LMAVB RS*, f. 174, b. 23, l. 4.
- VLSS valdybos raštas „Jaunimo draugo“ redakcijai. 1935 10 10. *LMAVB RS*, f. 174, b. 30/3, l. 472.
- Studentų sekcijos įstatai. 1936. *LMAVB RS*, f. 174, b. 23, l. 9.
- VLSS narių susirinkimų protokolų knyga. 1936–1939. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 45–49.
- VLSS laiškas Lenkijos respublikos prezidentui. 1938 05 15. *LMAVB RS*, f. 174, b. 27, l. 12–17.
- VLSS įstatai. 1938. *LMAVB RS*, f. 174, b. 1, l. 12.
- VLSS raštas Lietuvos švietimo ministrui. 1939 11 25. *LMAVB RS*, f. 174, b. 3/3, l. 7–8.
- VLSS gauti raštai. 1939–1940. *LMAVB RS*, f. 174, b. 3/1, l. 28–39, 65–66.
- VLSS raštas Vilniaus universiteto rektoriui. 1940 04 30. *LMAVB RS*, f. 174, b. 30/1, l. 14.
- VLSS narių sąrašai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 30/203, l. 183, 196, 351, 513, 533.
- Dėl priekaištų mūsų studentėms. *Vilniaus rytojūs*, 1935 01 16, p. 2.
- Gavaitis, M. Į bendrą darbą. *Lietuviškas baras*, 1933, Nr. 2, p. 42.
- Krauzlys, M. Kultūriniai kaimo rūpesčiai. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 8, p. 1–2.
- Kronika. *Lietuviškas baras*, 1933, Nr. 2, p. 49.
- Lietuvis, J. Nykstant lietuvių kalbai, prasideda lietuvių destrukcija. *Lietuviškas baras*, 1934, Nr. 2–3, p. 33–35.
- Lietuviškas teatras Vilniuje. *Lietuviškas baras*, 1933, Nr. 2, p. 6–11.
- Mackevičius, R. Mūsų inteligentai. *Lietuviškas baras*, 1936, Nr. 1, p. 5–6.
- Martinkėnas, V. Mūsų organizacijos. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 12, p. 7–5.
- Nuo redakcijos. *Lietuviškas baras*, 1931, Nr. 1, p. 2–4.
- Pangonis, A. Lietuviškas teatras mūsų krašte. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 12, p. 44–49.
- Rimdžius, A. Mūsų vaidinimų reikalai. *Lietuviškas baras*, 1937, Nr. 2, p. 26–28.
- Vilniaus lietuvių literatūra. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 8, p. 36–43.
- Vilniaus lietuvių studentų sąjungos sekcijos. *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3, p. 29, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38.
- Vilniaus lietuvių literatūra. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 8, p. 36–43.
- Žalvaris. Vilniaus lietuvių studentų sąjungos dešimtmetį minint. *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3, p. 4–6.
- Andrijauskas, A. Istorinės atminties virsmas ir medijos: vertybių hierarchijos konfliktas. *Nacionalinis tapatumas medijų kultūroje*. Vilnius: LKTI, 2011, p. 202–203.
- Bairašauskaitė, T. Tapatybė ir indentifikacija XIX amžiaus istorijos tyrimuose: teorinis aspektas. *Lietuvos istorijos metraštis*. 2011 metai, 2, 2012, p. 66.
- Biržiška, M. *Vilniaus universitetas 1940–1941m.* Memmingenas: Mintis, 1948, p. 3.
- Krikštopaitis, J. A. Išmintis, atsiverianti pažinimo kelyje. Vilnius: Mintis, 2013, p. 236.
- Kuzmickas, B. *Vertybės kultūrų kontekstuose*. Vilnius: MRU, 2013, p. 77–82.
- Juzefovičius, R. *Lietuvos humanitarų mokslo organizacijos 1918–1940 m.* Vilnius: KFMI, 2007, p. 163.
- Lapinskienė, A. *Vilniaus lietuvių literatūra 1920–1940*. Vilnius: LLTI, 2008, p. 86, 89, 90, 99, 106.
- Lietuvių studentų korporacijos tarpukariu*. Vilnius: Diemedžio leidykla, 2013, p. 96–114.
- Makauskas, B. *Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais*. Vilnius: Mokslas, 1991, p. 156, 158.
- Mančinskas, Č. *Aukštasis mokslas lietuvoje 1918–1940 m.* Vilnius: LPA, p. 136–137.
- Pšibilskis, V. B. *Mykolas Biržiška*. Vilnius: VU leidykla, 2009, p. 317, 318.
- Vilniaus universiteto istorija*. Vilnius: valstybinis leidybos centras, 1994, p. 213–214.
- Rubavičius, V. Nacionalinis tapatumas: išlaikymas, savikūra ir tapatumo politika. *Nacionalinio tapatumo tęstinumas ir savikūra eurointegracijos sąlygomis*. Vilnius: LFMI, 2008, p. 115.
- Samalavičius, A. Globalizacija, nacionalinė kultūra ir tapatumas. *Kultūriniai tapatumai ir pokyčiai*. Vilnius: KFMI, 2003, p. 17–19.